TROND HEGNA SKRIVER OM EEC-KAMPEN I 1960-ÅRENE.
Manuset er ikke publisert tidligere.

«En av de sletteste menneskelige tendenser»

EEC-MOTSTANDERNE FIKK PASSET PÅSKREVET AV GERHARDSEN

REDIGERT AV TERJE JOHANSEN

Den første striden om norsk medlemskap i Fellesmarkedet (EEC/EF/EU) utspant seg i begynnelsen av 1960-årene, og den var like uforsonlig som de etterfølgende – forut for folkeavstemningene i 1972 og 1994. Da Trond Hegna og Johannes Olsen våren 1962 la fram sin dissens i Arbeiderpartiets (Ap) stortingsgruppe, ble uttalelsen av noen oppfattet som et frontalangrep på partiets politikk. Statsminister Einar Gerhardsen selv var alt annet enn nådig mot dem som mente nordmenn «liksom [var] for gode til å være med i det europeiske fellesskapet». De representerte «en av de sletteste menneskelige tendenser» han kunne tenke seg.

Den legendariske pressemannen og politikeren Trond Hegna (1898-1992) etterlot seg et manusutkast om den første EEC-kampen her i landet, et manuskript Arbeidernes Historielag i Rogaland har fått tilgang til. Hegna (best kjent for lederartikkelen: Ingen nordmann til salgs) var stortingsrepresentant for Arbeiderpartiet i årene 1949-1965. Han satt som finanskomiteens formann og var medlem av utenriks- og konstitusjonskomiteen da EEC-spørsmålet kom opp. Hegna markerte seg tidlig som en aktiv motstander av medlemskap. Her forteller han, i en forkortet og bearbeidet versjon av det dikterte manuset, hvordan han opplevde den politiske behandlingen av EEC-saken tidlig i 1960-årene.

ETTER TROND HEGNAS OPPFATNING kom initiativet til å søke om medlemskap fra og ble påskyndet av innflytelsesrike krefter i NATO - «og særlig fra USA». Hegna ser meningsdannelsen og dragkampen i forbindelse med EEC-saken som en naturlig fortsettelse av NATO-debatten etter andre verdenskrig. Han hevder at «en meget sterk gruppering i Ap» gikk inn for norsk tilslutning til EEC på dette grunnlaget. Med

I motsetning til Arbeiderpartiets sekretær Haakon Lie ønsket statsminister og partiformann Einar Gerhardsen i utgangspunktet å gå mer forsiktig fram overfor medlemskapsmotstanderne i eget parti. Gerhardsen skjønte at stemningen blant velgerne hadde forandret seg siden Norge gikk med i NATO, skriver Hegna – som forteller om et intenst spenningsforhold mellom to fløyer i Aps toppledelse. Under stortingsdebatten i 1962 var imidlertid heller ikke Gerhardsen nådig mot motstanderne. Her er Gerhardsen og Lie i samtale med Trygve Bratteli. *Foto: Arbark.*

støtte fra de sterke næringsinteressene i den borgerlige leir, vesentlig representert av Høyre, «vokste det fram en formidabel styrke fra begynnelsen av 60-årene» som tilsynelatende var i stand til å valse ned enhver motstand mot medlemskap.

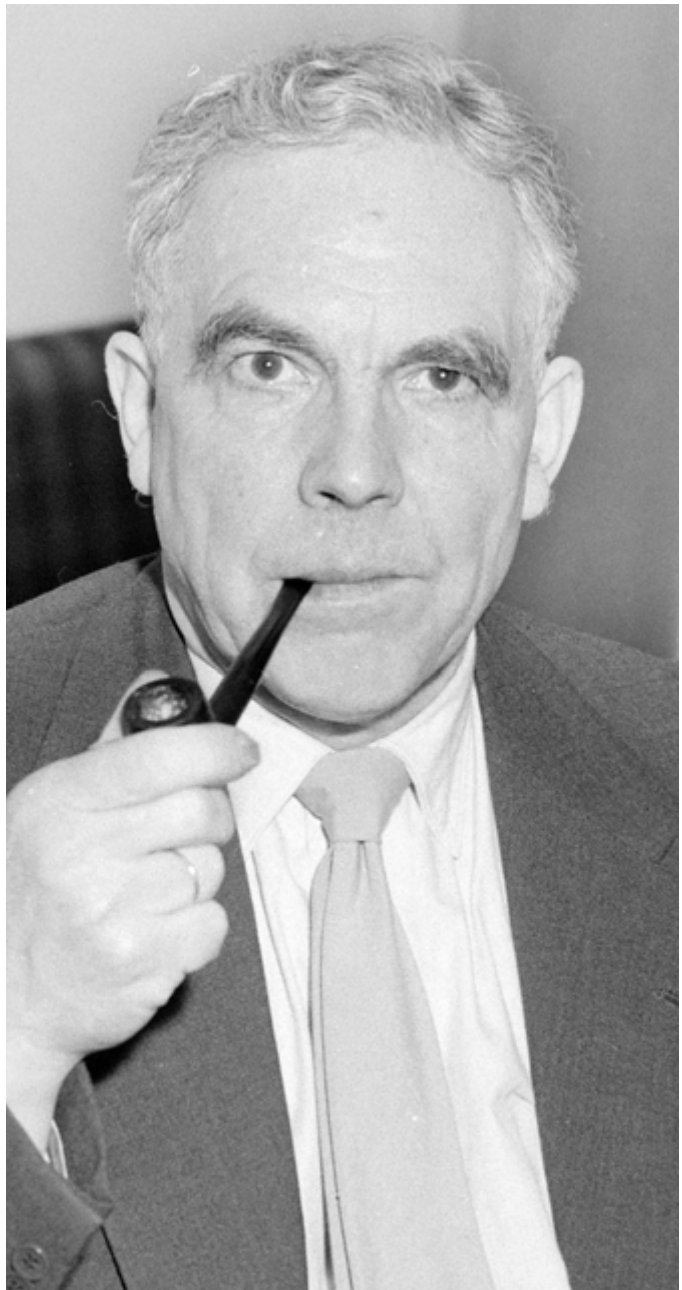
På den annen side hadde framtredende norske eksperter på et tidlig tidspunkt uttrykt stor skepsis til de langsiktige konsekvensene av Roma-traktaten. Frede Castberg mente for eksempel at det organisatoriske systemet Fellesmarkedet var basert på, ikke lå langt fra forfatningen for en forbundsstat.

Innad i Arbeiderpartiet var de allerede tidlig i sekstiårene på det rene med at det fantes motstand i befolkningen, og at saken derfor måtte håndteres med forsiktighet. Karakteristisk nok

våget ikke partiet å ta opp spørsmålet om EEC-medlemskap «i direkte og klare ordelag» verken i forbindelse med stortings

valget i 1961, i 1965 eller i 1969, påpeker Hegna, som er usikker på om denne forsiktigheten hadde tilsiktet effekt.

«Selv i utviklingens siste fase ble det påstått … at man ikke gikk til forhandlinger med sikte på medlemskap, men bare for å få bragt på det rene hva slags betingelser som kunne oppnås i forbindelse med et medlemskap.»

Trond Hegna sto fram som en engasjert og aktiv motstander av norsk medlemskap i EEC, da spørsmålet kom opp første gang i begynnelsen av 1960-årene.
Foto: Arbark.

SKULLE NORGE LURES INN I EEC?

Propagandaen fra innflytelsesrikt hold ble imidlertid stadig mer merkbar; den forkynte at medlemskap var det «eneste som kunne sikre Norge både mot politiske og økonomiske ulykker … ». Skulle Norge lures inn i EEC på samme måte som landet vel 10 år tidligere «var lurt inn i NATO», spør Hegna. Han tror den uro og mistenksomhet som ble vakt i denne sammenheng, var en medvirkende årsak til at Ap mistet stortingsflertallet ved valget i 1961, da SF kom inn med to representanter.

Hegna medgir at det tidlig i sekstiårene bare var et mindretall av det norske folk som følte mistro til EEC. Likevel mener han dette mindretallet faktisk var «betydelig større» enn selv de mest bevisste motstanderne la til grunn. Skepsisen var allerede i ferd med å «forplante seg vidt og bredt» i det norske samfunnet, og det skjedde uten at ja-siden fanget opp hva som foregikk.
Den første motstanden mot norsk medlemskap hadde manifestert seg i forbindelse med stortingsvalgkampen i 1961. Foreløpig var det bare SF og NKP som hadde tatt spørsmålet opp i sine partiprogrammer, men det var skapt interesse og skepsis også utenfor disse partienes nedslagsfelt. SV og NKP var småpartier, men de hadde effektive talsmenn med appell, ikke minst blant fagorganiserte og i universitets- og høgskolemiljøene. Hegna legger særlig stor vekt på at anerkjente økonomer som professor Ragnar Frisch og dosent Leif Johansen i skrift og tale hadde gått til harde angrep på Roma-traktatens bestemmelser, retningslinjer og siktemål.

AKSJONSKOMITE DANNET HØSTEN 1961

I løpet av høsten 1961 ble det dannet en aksjonskomite som skulle fronte norsk motstand mot medlemskap i Fellesmarkedet. I midten av desember forelå et opprop som var undertegnet av 143 personer fra ulike deler av samfunnslivet, de fleste knyttet til østlandsområdet. Snart ble det også dannet komiteer i andre deler av landet. Det ble valgt et arbeidsutvalg på åtte

Da Stortinget behandlet medlemskapsspørsmålet i slutten av april 1962, gikk mange tusen mennesker i demonstrasjonstog i hovedstaden. Kravet om folkeavstemning sto sentralt. «Spør folket først», står det på denne plakaten. *Foto: Arbark.*

medlemmer som kunne innby til en nasjonal konferanse i Oslo i januar 1963. Her møtte 150 valgte delegater fra hele landet. Møtet munnet ut i et felles standpunkt til norsk medlemskap. Det ble valgt et landsråd på 93 medlemmer og et arbeidsutvalg på 16.

Etter Hegnas mening var det dette arbeidet som la grunnlaget for det resultatet som ble oppnådd ti år senere. De som sto i spissen for kampen mot medlemskap tidlig i sekstiårene, var de samme som gikk i bresjen forut for folkeavstemningen i 1972.

Selv ble han første gang oppmerksom på tingenes tilstand da han leste nyhetsmeldinger fra Brussel sommeren 1961, etter at Storbritannia hadde søkt om medlemskap. Ifølge informerte kretser i den belgiske hovedstaden var det nå bare et tidsspørsmål før også Norge ville sende sin søknad. Hegna stilte til gjenvalg som stortingsrepresentant for Rogaland i 1961, og i valgkampen arbeidet han som politisk medarbeider i Rogalands Avis. Verken Ap eller noen av de andre partiene gjorde spørsmålet om medlemskap til et tema i valgkampen, noe Hegna aksepterte. Men han hadde følelsen av at det foregikk ting i kulissene.

Da Arbeiderpartiet mistet flertallet ved stortingsvalget i 1961, ble dette oppfattet som «et meget alvorlig nederlag». Det ble innkalt til en stor konferanse for å drøfte situasjonen, det såkalt lille landsmøtet. Møtet samlet medlemmer av regjeringen, stortingsgruppa og andre framtredende tillitsvalgte fra partiet og LO.

«Ganske mange mente regjeringen burde gå av for så å komme tilbake igjen med ny sammensetning og politiske opplegg som kunne gjøre det mulig for partiet på ny å komme i en offensiv posisjon.» Hegna var blant dem som mente at en slik manøver ikke ville utløse stor respekt, og gikk mot. Møtet konkluderte med at Arbeiderpartiet fortsatt hadde full anledning til å føre sin politikk med tilslutning av skiftende flertall, selv om dette ville kreve større smidighet.

ET INNSPILL SOM FORFERDET HEGNA

Det var et annet innspill som «virkelig forferdet» Hegna. Det kom fram at handelsministeren [Arne Skaug], etter at England hadde søkt om medlemskap, hadde orientert framtredende representanter for EEC om at det var betydelig motstand mot «samarbeidsordninger som kunne eller måtte oppfattes som at Norge skulle gå inn i ny politisk og økonomisk union». På EEC-hold ble dette mottatt med forbauselse, med henvisning til at det var «en historisk kjensgjerning … at Norge i størsteparten av sin historie hadde levd i union med en eller flere andre

stater». Hegna ville ikke bebreide handelsministeren for at han ikke hadde korrigert denne framstillingen i sitt møte med EEC-diplomatene, men han var forferdet over at statsråden ikke benyttet anledningen på det lille landsmøtet til å advare mot hvilke «umulige folk man hadde å gjøre med … i EEC …».

Hegna var «helt ut enig i» hovedmålene til motstandsbevegelsen mot norsk medlemskap. Som stortingsrepresentant fant han det likevel riktig å fremme sine synspunkter på stortingsarbeidets og stortingsmiljøets premisser. «Dette innebar at jeg i første omgang ikke ville ta noe absolutt standpunkt mot enhver forbindelse med EEC.» Men han var klar på at dette dreide seg om spørsmål av langt større rekkevidde enn de som knytter seg til problemer med å få avsetning på landets eksportprodukter. «Vi hadde å gjøre med spørsmål av fundamental historisk, politisk og sosial karakter. Jeg syntes det var min første plikt å advare mot en politikk som kunne [føre landet ut i en overmåte ubehagelig situasjon]».

ADVARTE MOT DYPTGÅENDE SPLITTELSE

Under utenriksdebatten i Stortinget i november 1961 tok Hegna opp EEC-spørsmålet. Her etterlyste han et bredere diskusjonsgrunnlag; han framholdt at «de utredninger som forelå i høy grad var ensidige» og påpekte behovet for mer informasjon. Han sa blant annet at det i befolkningen var betydelig motstand mot medlemskap, og at motstanderne også hadde krav på respekt. Hegna sa videre at det ville være riktig om Stortinget også fikk seg forelagt både det Ragnar Frisch og Leif Johansen hadde skrevet om EEC-saken og annet kritisk materiale.

«La ikke denne saken i sitt videre løp håndteres slik at det oppstår en dyptgående splittelse i vårt folk,» advarte Trond Hegna og oppfordret Stortinget til å finne en løsning som sikret størst mulig samhold.

Selv om det nok var noen som lyttet til Hegnas formaning, nådde den ikke dem den egentlig var myntet på. «Fellesmarked-tilhengerne var fast bestemt på å valse ned enhver motstand og realisere norsk medlemskap … i løpet av kort tid.»

I Aps toppledelse var *hardlinerne* utenriksminister Halvard Lange, handelsminister Arne Skaug, partisekretæren Haakon Lie og LOs formann Konrad Nordahl. Haakon Lie mente det bare var en håndfull intellektuelle med partitilhørighet i SF, NKP og beslektede organisasjoner som var mot medlemskap i EEC, en vurdering som nok ble delt av de fleste i LO-ledelsen, og langt på vei av de to nevnte statsrådene. «I motsetning til disse forsto statsminister Einar Gerhardsen at man her hadde å gjøre med et spørsmål som man ikke ganske enkelt kunne løse ved primitiv og bastant organisasjonsteknikk.» Gerhardsen skjønte at stemningen blant velgerne hadde forandret seg siden Norge gikk med i NATO, på samme måte som den politiske situasjon ute i verden var en annen. «Utviklingen … høsten 1961 kom da i meget høy grad til å preges av et ganske intenst spenningsforhold mellom disse to fløyer i Aps toppledelse.» I motsetning til dem som ville ha en rask avgjørelse, ønsket Gerhardsen å gå forsiktig fram. Dette førte til flere utsettelser og skapte irritasjon og «stor forbitrelse» i tilhenger-fløyen, ikke minst hos Haakon Lie, noe han også gir uttrykk for i boka *Slik jeg ser det.*

HAAKON LIE OG «DEN TRAGISKE RUNDDANSEN»

I flere møter la Gerhardsen vekt på at en så viktig avgjørelse måtte ha størst mulig støtte, noe Hegna selv hadde argumentert for. Likevel ble Hegna temmelig overrasket da styret i Oslo Ap ville ha ham som innleder, sammen med industriminister Kjell Holler, i et møte i partiets representantskap 21. november, hvor Fellesmarked-saken skulle debatteres. Holler var kjent som en ivrig tilhenger.

EEC-demonstrasjonene i 1962 var de største på lange tider. Tusenvis av mennesker gikk i tog – i Oslo og i andre byer. Her fra en massemønstring ved rådhuset i Oslo. *Foto: Arbark.*

NR. 57 • 1962 ARBEIDERBLADET TORSDAG 8. MARS 11

Grunnloven må endres i pakt med vår egen tid

Det forslaget til ny paragraf 93 i Grunnloven som Stortinget i dag skal ta standpunkt til, har denne ordlyden: «For at sikre den internationale Fred og Sikkerhed eller fremme international Retsorden og Samarbeide kan Storthinget med tre Fjerdedeles Flertall samtykke i, at en international Sammenslutning som Norge er tilsluttet eller slutter sig til, paa et sagligt begrænset Omraade, skal kunde udøve Beføielser der efter denne Grundlov ellers tilligger Statens Myndigheder, dog ikke Beføielse til at forandre denne Grundlov. Naar Storthinget skal give sit Samtykke, bør, som ved Behandling af Grundlovsforslag, mindst to Trediedele af dets Medlemmer være til stede. Bestemmelserne i denne Paragraph gjælder ikke ved Deltagelse i en international Sammenslutning, hvis Beslutninger har alene reat folkeretslig Virkning for Norge.»

Dette er allerstille A 3 i det forslaget som i sin tid ble fremmet av Alv Kjøs (H), Hans Offerdal (A), Per Borten (Sp), Bent Røiseland (V) og Erling Wikborg (Kr.f.). Forslaget ble referert i Stortinget 28. september 1960.

Grekkiftet om den nye paragrafen ble avbrutt ved 24-tida i natt og vil fortsette i dag klokka 18. Når den endelige voteringen — som ikke ved navneopprop — vil finne sted, er det ikke mulig å si. I alt har 80—90 talere bedt om ordet. Dessuten har det etter hvert av de store innleggene vært replikkordskifte, som har klargjort de forskjellige synspunktene.

Tilhørerralleriet har praktisk talt vært fullt. Debatten har hele tida ligget på et saklig høyt plan, og det er holdt en serie utmerkede innlegg.

Hegna viser til Det kommunistiske manifest

Trond Hegna (A), Engelland, mente at mange nå var så opptatt av det internasjonale liv at synet og ansvaret for vårt nasjonale liv svekkes. Det viktigste i tida fremover må være å sikre et

Trond Hegna.

som i dag er i ferd med å frigjøre seg fra kolonivelde. Dette gir utrykk for en reksjonær tankegang, som bokstavlen ytterligere av Hegnas bidrag for å

Mange er redd for de store nasjonene, og det kan kanskje være grunning for det etter all vi hører, hørt og sett. Men vi storsamfunnet dette nye samarbeidet er, og etter de resultatene vi har sett, må vi ha tro på at er nyttig for vårt land. Ut fra dette vil jeg primært rette meg til flertallets forslag, sa Hegna.

«Respekten for fedrene må ikke stenge oss . .»

Bjarne Lyngstad (V), Nord-Trøndelag, sa at det hører var en vei å gå for å fremme det internasjonale folkerettsvernet. Derfor må vi være villige til å godta en viss suverenitetsoverføring. Det er knuskon til at land etter land har sjenerbrot sine grunnloven. Vil vi unngå det, må vi også ville medtage. Men la oss samtidig holde fast ved at den nye paragrafen ikke vil gi oss noen mulighet til å gå inn i et statsforbund i Europa eller en europeisk union.

Edvard Hambro (H), Bergen, pekte på at hvert enkelt skritt i mellomfolkelig samarbeid uvilkårlig måtte begrense den nasjonale suverenitetten. Dette har vært land opplevd gang etter gang i etterkrigsårene. Og i denne sammenheng er det viktig å huske

Konrad Nordahl (A) i Grunnlovsdebatten i går:

VI KAN IKKE BYGGE PÅ ET 150-ÅRIG NASJONALBEGREP

Det burde vi sosialister forlengst være ferdig med

Norge som er et lite, framskrittsvennlig og fredselskende land, bør etter min mening være med på å bane veien for et forpliktende og fredelig samvirke mellom nasjonene, og ikke danne baktroppen, sa LO-formannen Konrad Nordahl (A), Oslo, i sitt innlegg i grunnlovsdebatten. Vi må ikke la gamle lovparagrafer stenge for utviklingen. Derfor som vi vil fred og samarbeid, må vi bryte ned de stengslene som står i veien. Jeg er langt på vei enig med det som står i en dansk arbeideravis: «Den skal knuse hvert grændsernes led». Det er alle grenser — geografiske og økonomiske — som har vært menneskehetens store ulykke.

som norsk borger, som sosialist og som internasjonalist arbeidet jeg derfor vennerkhetsmessen flertallsinnstilling, sa Nordahl.

LO-formannen minte om at den internasjonale arbeiderbevegelsen alltid har gått mot en nasjonal vranerkrykkelse, men dette standpunkt har aldri vært kvitt fram av nasjonalistiske synsmåter. Arbeiderbevegelsen vinste imidlertid at en nasjonal undertrykkelse alltid førte med seg økonomisk og sosial elendighet. Men selv om nasjonalstaten har hatt stor betydning, skapte den også nasjonalismen, som har vært menneskehetens store svøpe både i det 19. og det 20. århundre.

«Vi trodde verden skulle

«Nåtidsskrytet av Grunnloven . . .»

Representanten Hegna siterte i dag Karl Marx. Også jeg vil gjøre det. I 1848 skrev han følgende: «Den nasjonale innsnævring

Konrad Nordahl.

sjonene vært en realitet i alle medlemsstatene.

Vedtak og resolusjoner på internasjonale «toppkonferanser» begynner folk å bli lei av. Vi må legge om det internasjonale samarbeid fra resolusjoner til forpliktende vedtak. Det vil bli en langvarig prosess, men en gang må vi ta fatt. Og her er det de små nasjonene som må gå i brodden, da suverenitetstap for dem ofte kan være mer lønnsomt enn en faktisk ting, sa Nordahl.

«Ikke alle jeg vil marsjere sammen med»

I en replikk etter Nordahls innlegg av Gustavsen (SF) at han ikke trodde at de sosialistiske arbeiderne så lett ville

I mars 1962 behandlet Stortinget forslaget om å endre Grunnlovens paragraf 93, for å legge det formelle grunnlaget for at Norge kunne bli medlem av EEC. – En endring av Grunnloven etter det foreliggende forslag vil også bidra til å flytte myndighet på viktige områder i vår innenrikspolitikk fra norske til andre hender, sa Trond Hegna i debatten – i følge referatet i Arbeiderbladet 8. mars 1962. *Foto: Arbark.*

Møtet «ble omfattet med meget stor interesse», og vedtok en uttalelse (mot seks stemmer) som anmodet regjeringen og stortingsgruppa om ikke å fremme saken under tidspress. Uttalelsen ble sendt ut til behandling i grunnorganisasjonene.

Haakon Lie har omtalt møtet som et viktig ledd i «den tragiske runddansen» som «skulle forfølge … saken helt fram til våren 1972». I følge Hegna kan det se ut som om Haakon Lie ønsket å gi Gerhardsen mye av skylda for at Norge ikke ble medlem. Dette er etter Hegnas mening en urettferdig vurdering.

Etter at Gerhardsen hadde sørget for en bred og grundig saksbehandling, «gikk han fast og bestemt inn for medlemskap …; at det ikke førte fram skyldtes dels ytre forhold og uventede begivenheter som lå utenfor enhver rimelig beregning, men dels også holdninger hos store deler av befolkningen som man aldri helt forsto», bemerker Hegna.

Selv om regjeringen og Ap formelt ennå ikke hadde tatt standpunkt, gikk det tydelig fram av deres «opplysnings- og propaganda-virksomhet» hva som var siktemålet. I mars og april 1962 ble EEC-spørsmålet lagt fram for Stortinget i to saker. Den ene var et forslag om medlemskap; den andre gjaldt end-

ring av Grunnloven slik at det ville bli mulig for Stortinget å overføre myndighet til overnasjonale organer.

PARTIDISIPLIN OG LOJALITET – MED FULL TYNGDE

Etter at det var truffet gyldige flertallsvedtak i ulike instanser – i stortingsgruppa, i gruppestyret (hvor Hegna satt), og i ulike deler av partiorganisasjonen, blant annet i Stavanger Arbeiderparti – «ble situasjonen fundamentalt endret». Å bryte med de vedtakene som var gjort, medførte at spørsmålet om partidisiplin og lojalitet ble reist med full tyngde. Det var ikke lenger lett å få gehør for et avvikende syn i EEC-spørsmålet. Hegna spør likevel om det ikke også er en form for lojalitet «å bryte partidisiplinen for å avverge at partiet begår en dumhet».

I ettertid syntes Trond Hegna det var interessant å notere seg hva Gerhardsen selv ga uttrykk for ti år senere. Da mente han det «var meget bra» at Arbeiderpartiet hadde en del medlemmer som ikke fulgte partiets vedtak, men gikk mot og arbeidet åpent for å fremme sitt syn. Han mente det bidro til at partiet i en vanskelig tid beholdt kontakten med grupperinger med avvikende syn.

I 1962 konkluderte Hegna med at han måtte representere partimedlemmer som ikke ønsket medlemskap, og som fulgte den politiske utviklingen med dyp bekymring.

Mens Stortinget behandlet EEC-saken, samlet mange tusen mennesker i hovedstaden. Demonstrasjonene som var de største på lange tider, marsjerte forbi Stortinget. Andre steder i landet gikk tusenvis av andre i tog. Kravet var det samme over alt: Norge må ikke bli medlem av EEC.

Hegna kom til at han måtte «gå mot ethvert vedtak som kunne innebære et medlemskap … ,eller tjene til å lette muligheten for slike vedtak … ». Han så det som sin oppgave å få så mange som mulig til å slutte opp om dette.

Grunnlovsendringen skulle gjennomføres ved å vedta en ny paragraf 93, med følgende hovedbestemmelse: «For å sikre den internasjonale fred og sikkerhet eller fremme internasjonal rettsorden og samarbeid kan Stortinget med ¾ flertall samtykke i at en internasjonal sammenslutning som Norge er tilsluttet eller slutter seg til på et saklig begrenset område, skal kunne utøve beføyelser der etter denne grunnlov ellers tilligger statens myndigheter, dog ikke beføyelser til å forandre denne grunnlov.»

I utenriks- og konstitusjonskomiteen var det bare Sp-representanten Erik Braadland som hadde gått mot forslaget. KrFs Kjell Bondevik mente saken ikke kunne realitetsbehandles før etter et nytt stortingsvalg, og eventuelt folkeavstemning, og at det skulle kreves 5/6 flertall for å gjennomføre en slik suverenitetsoverdragelse.

«HVIS MENNESKEHETEN SKAL HA EN FREMTID»

Referatet fra Stortingets behandling av grunnlovssaken 6., 7. og 8. mars 1962 dekker over 200 sider i Stortingstidende. Den svært omfattende debatten var en viktig forpostfektning forut for behandlingen av selve medlemskapsspørsmålet. Ordet «sjølråderett» skulle bli en sentral betegnelse i dragkampen - i tale, i skrift, i aviser, bøker, flygeblad så vel som på plakater.

Hegna trekker fram to utsagn fra saksbehandlingen: Det første, opprinnelig en uttalelse fra Justisdepartementet fra 1951, lød: «Verden er en, og hvis menneskeheten skal ha en fremtid, kan veien bare gå gjennom en radikal utvidelse av det mellomstatlige samvirke på alle områder. Overfor denne erkjennelse som i dag ikke bare hyldes av alle ledende statsmenn i den demokratiske verden, men også har forplantet seg til vide kretser av befolkningene, har det tradisjonelle suverenitets-dogme ikke kunnet holde stand.»

Hegna reagerer på at en uttalelse fra etterkrigstiden brukes som begrunnelse for å endre Grunnlovens paragraf 93 for å åpne veien for norsk medlemskap i EEC. Han finner det ganske oppsiktsvekkende at *suverenitetsbegrepet* omtales på en slik måte, og at *nasjonalstaten* med et pennestrøk skal kunne kastes på historiens søppelhaug.

I debatten har Hegna et lengre innlegg hvor han konkluderer med at nasjonalstaten i lang tid kommer til å være det vesentlige grunnlaget for et demokratisk samfunnsliv i Vest-Europa – og i andre land, selv om utviklingen går i retning av stadig sterkere kontakt mellom nasjonene på det økonomiske, politiske og kulturelle område. Samtidig utelukker han ikke at det kan komme tider hvor dette ikke lenger er situasjonen.

I slutten av april 1962 diskuterte Stortinget Norges forhold til EEC i tre dager. Sammen med innstillingen dekket referatet fra debatten 350 sider i Stortingstidende. Regjeringens «opplegg» hadde blitt sendt over til den utvidete utenrikskomiteen (hvor Hegna hadde vært medlem siden 1950) allerede høsten 1961. På det tidspunkt hadde regjeringen formelt ennå ikke tatt standpunkt, enda alle utredninger og uttalelser entydig pekte i retning av medlemskap. Regjeringens endelige konklusjoner ble lagt fram i stortingsmelding nr. 67, 1961-62, som ikke var enstemmig. Lønns- og prisminister Gunnar Bøe hadde tatt dissens; han mente Norge heller burde forhandle seg fram til en handelsavtale med EEC.

Haakon Lie «eksploderte» da Hegna og Johannes Olsen la fram avvikende forslag under EEC-debatten.
Foto: Arbark.

Komiteen delte seg i et flertall, som gikk inn for å søke om medlemskap, og to mindretall som mente Norge burde ta sikte på «en handelspolitisk ordning», med utgangspunkt i Romatraktatens bestemmelser om assosiering. Flertallet (18 av komiteens 24 medlemmer) besto av Høyres og Venstres representanter, samt Arbeiderpartiets (unntatt to) og ett av KrFs medlemmer. Sps tre medlemmer og en representant for KrF utgjorde det ene mindretallet; to Ap-medlemmer det andre.

«TIL DELS NOKSÅ HISSIGE» DRØFTELSER

19 av komitémedlemmene gikk «i nokså bestemte former» inn for at spørsmålet om medlemskap, dersom dette ble aktuelt, måtte gjøres til gjenstand for en rådgivende folkeavstemning. Høyres fem medlemmer ville heller ikke motsette seg en folkeavstemning, men de var mer reserverte og ville stille bestemte krav til framgangsmåten.

I forkant av dette hadde det vært grundige og «til dels nokså hissige» drøftelser i partienes stortingsgrupper. I Arbeiderpartiet var det to representanter som tidlig skilte seg ut: fiskerikomiteens formann Johannes Olsen og finanskomiteens formann Trond Hegna. De kunne langt på vei dele de synspunktene som det andre mindretallet hadde fremmet. I en så viktig sak fant de det likevel riktig å legge fram «en selvstendig utforming av premisser». Olsen og Hegna bygde i stor utstrekning sin uttalelse på hovedpunktene i statsråd Gunnar Bøes dissens.

Stemningen var «nokså spent» da Johannes Olsen og Hegnas dissens ble drøftet i gruppestyret og i stortingsgruppa, enda deres synspunkter var velkjent. Enkelte oppfattet deres standpunkt som et «frontalangrep» på den politiske linje som var fastslått både av Arbeiderpartiet og regjeringen.

I *Slik jeg ser det* har Haakon Lie framstilt det som om stortingsgruppa eksploderte. «Her dreide det seg ikke om en dissens til et framlegg fra regjeringen, men om et direkte framstøt mot partiets politikk, ble det sagt. Bare Trygve Bull støttet de to.»

«Jeg skal ikke bestride at Haakon Lie eksploderte,» skriver Hegna. Han erkjenner at det var noen i debatten som påpekte at dette «ikke var noen alminnelig dissens, men et direkte framstøt mot partiets politikk. De som sa dette var selvsagt sterkt engasjert, men det er nokså feilaktig å si at stortingsgruppa eksploderte i den forbindelse. Stortingsgruppa tok tvert imot saken forbausende rolig».

GERHARDSEN ANGREP MEDLEMSKAPSMOTSTANDERNE

Det ble ikke fremmet krav om at dissensen måtte trekkes tilbake, og heller ikke vedtatt disiplinære reaksjoner overfor de to dissidentene. Hegna mener stortingsgruppa var klar over at dissensen ville gi ammunisjon til andre grupperinger. Ikke bare til SF og kommunistene, slik Haakon Lie og hans meningsfeller trodde, men også til «store og voksende grupper i befolkningen», som ellers utgjorde Arbeiderpartiets støttespillere. Det var mange flere enn Trygve Bull som «hadde en positiv forståelse for de synspunkter vi hadde fremmet», hevder han.

«Etter møtet ville Gerhardsen gjerne snakke med oss to. Han ville be oss overveie å avdempe et par uttrykk hvor han mente saken var satt nødig på spissen. Det endret intet på uttalelsens innhold og karakter, og vi trengte ikke lang overveielse for å foreta en slik avdemping. Jeg er ikke sikker på om Haakon Lie hadde eksplodert mindre om han hadde fått vite at vår uttalelse på denne måte nå var tatt til etterretning av regjeringens sjef og partiets formann.»

Medlemskapsmotstanderne fikk hard medfart av statsminister Einar Gerhardsen fra Stortingets talerstol. *Foto: Arbark.*

Men: Under selve stortingsdebatten gikk statsministeren hardt ut mot medlemskapsmotstanderne: «Men så har vi dem som mener at det er utmerket om de andre samarbeider, men Norge kan holde seg utenfor. Norge og nordmennene er liksom for gode til å være med i det europeiske fellesskapet. Her møter vi en av de sletteste menneskelige tendenser jeg kan tenke meg. Den nasjonale sjølgodheten som vil gjøre nordmenn til et slags overmennesker som er så mye rikere enn alle andre,» sa statsministeren.

«Jeg synes dette var et helt utilbørlig utfall mot mine meningsfeller og for så vidt også mot meg selv,» skriver Trond Hegna, som også fant det nødvendig å ta til motmæle mot Gerhardsen i debatten.

«EN NESTEN OVERVELDENDE SEIER»

Voteringen ga omtrent samme resultat som da Stortinget tok stilling til Grunnlovens paragraf 93 noen uker tidligere: Mindretallet hadde økt med to stemmer, fra 35 til 37; 38 ved voteringen om tilknytning på grunnlag av assosiering. Men etter to store debatter, blant de største i Stortinget noensinne, kunne tilhengerne av norsk medlemskap i EEC notere seg for en nesten overveldende seier. Mer enn to tredeler av Stortingets medlemmer hadde stemt for. Tilsvarende hadde motstanderne gått på et stort nederlag. Bare 11 av Arbeiderpartiets 74 representanter hadde gått mot.

Motstanden i befolkningen derimot vokste og markerte seg sterkere og sterkere i de ukene stortingsbehandlingen pågikk. Hegna mener debatten om Grunnlovens nye paragraf 93 hadde hatt sin virkning. Den gjorde det klart for mange at her var det ikke bare spørsmål om en mer eller mindre fordelaktig økonomisk transaksjon, om tilrettelegging av gunstige vilkår for eksport av aluminium, ferrosilisium og treforedlingsprodukter. Det dreide seg om et inngrep i landets selvstyre og suverenitet.

GERHARDSEN GIKK FØRST MOT FOLKEAVSTEMNING

Stortinget slo etter hvert fast at det skulle holdes en rådgivende folkeavstemning før søknad om medlemskap kunne sendes. Her kunne motstanderne innkassere en taktisk seier. Så sent som under valgkampen høsten 1961 hadde statsminister Einar Gerhardsen gått mot folkeavstemning. Han mente spørsmålet var så vanskelig at det ikke egnet seg for en folkeavstemning. Våren 1962 var han kommet til et annet standpunkt. Det samme gjaldt Stortinget som helhet, til og med Høyre ble med på ferden, «riktignok meget surmulende».

Demonstrasjonene mot EEC samlet mange mennesker også i 1962. Foto: Arbark.

Det ville med andre ord «ikke være mulig å drive» Norge inn i EEC i løpet av noen uker, slik det hadde vært da Norge ble medlem av NATO, bemerker Hegna. Like viktig var det at vedtaket om folkeavstemning «hadde skapt et helt nytt grunnlag for motstandsvirksomhet». Motstanden hadde fått et klart, avgrenset og bestemt mål: «nemlig å samle mest mulig oppslutning om et nei til norsk medlemskap» og «et klart grunnlag for organisert virksomhet med sikte på dette … ».

GRUNNLAGET FOR FOLKEBEVEGELSEN

Fra det øyeblikk det ble klart at det ville bli folkeavstemning, lå det så å si i lufta at det ville komme en folkebevegelse mot norsk medlemskap. Selv uttrykte Hegna seg slik ved avslutningen av stortingsdebatten 28. april 1962:

« … jeg tror ikke man kan få en tilfredsstillende og tilstrekkelig folkeopplysning om de spørsmål som knytter seg til EEC uten at det er en folkebevegelse som bærer den fram. … Morgenbladet i går og herr [Johan Jakob]Møller Warmedal, [Høyre] i dag har slått til lyd for at det også må lages en folkebevegelse for medlemskap i EEC. Det synes jeg er en god tanke. La det bare bli et så omfattende opplysningsarbeid som mulig og så stor bevegelse som mulig, slik skal det være i et demokrati.»
Hegna mente at stortingsdebatten våren 1962 virket klargjørende og bidro til å legge grunnlaget for en organisasjonsmessig oppfølging av EEC-saken blant motstanderne. «Det mindretall [motstanderne representerte syntes] lite, men det var en mer betydningsfull faktor enn [deres] tallmessige styrke skulle tilsi. Her fant man noen av de mest kjente og betydningsfulle lederne innenfor Kristelig Folkeparti, med store muligheter for å påvirke det omfattende kristelige organisasjonsliv, særlig på Vestlandet. Her fant man betydelige representanter for landbrukets og fiskerienes organisasjoner. Her fant man Senterpartiet i sin helhet med talsmenn som kunne gå direkte inn i landbruksorganisasjonene og begrunne sitt standpunkt, og få dem med i organisasjonsmessig oppslutning og økonomisk støtte til motstandsvirksomheten.»

Debatten hadde også skapt engasjement blant fagorganiserte. Selv om LOs ledelse gikk praktisk talt samlet inn for regjeringens fellesskapspolitikk, mente Hegna å kunne konstatere at det på et tidlig tidspunkt rådet «stor tvil» blant medlemmene.

DE GAULLE SA NEI TIL STORBRITANNIA

Forhandlingene mellom Storbritannia og EEC trakk i langdrag. NRKs korrespondent skapte forhåpninger blant tilhengerne da han meldte at forhandlingene «var dømt til å lykkes». Men de lyktes ikke. Den 14. januar 1963 satte Frankrikes president Charles de Gaulle en stopper for forhandlingene. Det kom som et sjokk på de norske tilhengerne. Hvis Storbritannia ikke ble med, ville det heller ikke være aktuelt for Norge å søke. Det hadde hele tiden vært en absolutt forutsetning.

Mens britene forhandlet om medlemskap, hadde den norske motstanden mot EEC vokst. Det var dannet grupper og lag i by og bygd, og ved flere bedrifter, stimulert av meldinger om at det nærmet seg et gjennombrudd i britenes forhandlinger. Ifølge Hegna hadde det i løpet av sommeren og høsten 1962 «reist seg en meget slagkraftig folkebevegelse». Det ble trommet sammen til en nasjonal konferanse, men like før den skulle holdes, hadde de Gaulle lagt ned sitt veto.

DEN NORSKE SØKNADEN STO VED MAKT

Haakon Lie har også forsøkt å latterliggjøre dette. Hegna mener det hadde latt seg høre dersom den norske regjeringen hadde trukket søknaden om medlemskap tilbake. «Men det gjorde den ikke. Tvert imot ble det hevdet med stor styrke at søknaden om medlemskap sto ved makt, og den skulle bare hvile inntil det beleilige tidspunkt kom for å aktualisere den på ny. Det var altså ingen grunn – til å nedlegge motstanden … .»

Ved stortingsvalget i 1965 fikk de borgerlige partier 80 representanter, mot Arbeiderpartiets 70. Det ble dannet en borgerlig regjering, og EEC-spørsmålet sto ikke lenger i sentrum for den offentlige debatt.

«Det kunne se ut som om hele motstandsbevegelsen – var forsvunnet fra jordens overflate,» bemerker Hegna. Men slik var det ikke. Det var ikke lenger tid for hyppige og store gatedemonstrasjoner, men motstanderne holdt det gående med studiesirkler og møter. De forsto at det bare var «en forbigående utsettelse, man måtte ikke la seg overrumple, men sørge for et stadig og årvåkent vakthold»…